

Dünyada Katılım Bankacılığı: Seçilmiş Ülke Uygulamaları Üzerine Bir Çalışma

Participation Banking Around the World: A Study on Selected Country Practices

Fatih BİLGİNER¹ Levent Sezal²

Özet

Bu çalışma, Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Birleşik Krallık'taki katılım bankacılığı sistemlerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek küresel gelişimlerini ve uygulama farklılıklarını ortaya koymaktadır. Katılım bankacılığı, faizsiz finans esasına dayalı olarak şeriat hükümlerine uygun faaliyet göstermektedir ve ülkelerin ekonomik, yasal ve kültürel yapılarına göre farklı kurumsal modeller geliştirilmiştir. Çalışmada düzenleyici yapıların etkinliği, şeriat uyumu, ürün çeşitliliği, finansal kapsayıcılık ve toplumsal farkındalık gibi temel unsurlar değerlendirilmiştir. Bulgular, Malezya ve Suudi Arabistan'da sistemin kurumsallaştığını; Türkiye ve Endonezya'da ise yapısal reform ihtiyacının sürdüğünü göstermektedir. Birleşik Krallık'ta ise sistem, daha çok etnik ve dini azınlıkları hedefleyen sınırlı bir yapıdadır. Ayrıca dijitalleşme, kamu politikalarının entegrasyonu ve insan kaynağı gibi faktörlerin sürdürülebilir büyüme açısından kritik önemde olduğu vurgulanmıştır. Sonuç olarak, daha kapsayıcı ve etkin bir sistem için merkezi şeriat danışma kurulu oluşturulması, risk paylaşımına dayalı ürünlerin yaygınlaştırılması ve uluslararası standartlara uyum gibi politika önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, İslami Finans, Şeriat Uyumu, Düzenleyici Yapı, Ülke Karşılaştırması

Abstract

This study conducts a comparative analysis of participation banking systems in Turkey, Malaysia, Saudi Arabia, Indonesia, and the United Kingdom, aiming to highlight their global development and implementation differences. Participation banking operates in accordance with Shariah principles based on interest-free finance and has evolved into distinct institutional models shaped by each country's economic, legal, and cultural structures. The study evaluates key factors such as regulatory effectiveness, Shariah compliance, product diversity, financial inclusion, and public awareness. The findings indicate that the system is institutionalized in Malaysia and Saudi Arabia, while Turkey and Indonesia still require structural reforms. In the United Kingdom, participation banking remains a limited system mainly targeting ethnic and religious minorities. The research also emphasizes the critical role of digitalization, public policy integration, and human capital in ensuring sustainable growth. As a result, policy recommendations such as the establishment of a centralized Shariah board, the promotion of risk-sharing products, and greater alignment with international standards are proposed to foster a more inclusive and effective system.

Keywords: Participation Banking, Islamic Finance, Shariah Compliance, Regulatory Framework, Country Compar

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, fahraz@ksu.edu.tr

² Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, leventsezal@ksu.edu.tr

Giriş

Finans kuruluşları, bir ülke ekonomisinde yerine getirdikleri çeşitli fonksiyonlarla çok önemli bir konuma sahiptirler. Kalkınmakta olan ülkelerin başlıca faaliyetlerini oluşturan, sanayi yatırımların ve ihracata yönelik faaliyetlerin finansman talebini karşılayan bu kuruluşlar, atıl durumlardaki tasarrufları ve diğer fonları, geniş ve çeşitli kaynak yaratma kapasiteleri sayesinde yatırımlarda ve ihracatta kullanılabilen uzun vadeli fonlara dönüştürebilirler (Sezal, 2023). Bu bağlamda, Katılım bankaları da alternatif finansman çözümleri sunarak finans sektöründe faaliyet gösteren, bankacılık hizmetlerini gerçekleştiren ve sektörü de finanse eden kuruluşlardır. Bankacılık hizmetlerini gerçekleştirerek aynı zamanda da ortaklarından (cari hesap sahipleri) kâr/zarar ortaklığı ile toplanan fonları, faizsiz finansman çerçevesi içerisinde reel sektöre aktararak, ortaya çıkan kar veya zararı tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadırlar.

Geleneksel finansal sistemin hâkim olduğu küresel piyasalar içerisinde, faizsiz sisteme dayalı bir alternatif olarak ortaya çıkan katılım bankacılığı, son yıllarda önemli bir büyüme trendi yakalamıştır. İslami finans sisteminin temel bileşenlerinden biri olan katılım bankacılığı, sadece Müslüman ülkelerde değil, aynı zamanda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika gibi farklı sosyo-ekonomik yapılara sahip bölgelerde de alternatif bir bankacılık modeli olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 2008 Küresel Finansal Krizi sonrasında etik ve reel ekonomi odaklı finansman yöntemlerine olan ilginin artması, katılım bankacılığına duyulan güveni pekiştirmeye başlamıştır. Katılım bankacılığı sistemi; risk paylaşımı, varlık temellilik, şeffaflık ve toplumsal adaleti esas alan yapısıyla hem ekonomik hem de sosyal boyutları içeren bütüncül bir finans anlayışı sunmaktadır.

Katılım bankacılığı tasarruflarını faizli sistemlerde değerlendirmek istemeyen kesimi dikkate alarak, İslami prensipler çerçevesinde 20. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulmuş bankacılık türüdür (Avcı & Aktaş, 2015). Katılım bankacılığı, İslami finans sisteminin en önemli uygulama alanlarından biri olarak gelişmekte ve farklı ülkelerde ekonomik, yasal ve kültürel bağlama göre çeşitlenen kurumsal modeller aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Özellikle Malezya, Suudi Arabistan, Türkiye, Endonezya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler, katılım bankacılığı sisteminin farklılaşan örneklerini sunmakta; bu sistemlerin gelişim düzeyi, düzenleyici çerçevesi ve şeriat uyum mekanizmaları birbirinden önemli ölçüde ayrılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; dünyada katılım bankacılığının ön plana çıktığı ülkelerdeki uygulamalarını karşılaştırmalı bir perspektifle ele alarak, şeriat uyumu, düzenleyici yapılar, ürün çeşitliliği, finansal kapsayıcılık ve toplumsal farkındalık gibi belirleyici unsurlar açısından kapsamlı bir analiz gerçekleştirmektir. Ayrıca, dijitalleşme, kamu politikalarının entegrasyonu ve nitelikli insan kaynağı gibi güncel faktörlerin katılım bankacılığı sisteminin sürdürülebilir gelişimine olan etkileri de detaylı şekilde irdelenmektedir (BDDK, 2020). Bu çalışmanın literatüre katkısı, katılım bankacılığı sistemlerinin yalnızca tekil ülke örnekleri üzerinden değil; farklı coğrafi, kültürel ve hukuki bağlama sahip beş ülke temelinde karşılaştırmalı ve çok boyutlu bir şekilde ele alınmasıdır. Literatürde genellikle belirli ülkelere odaklanan sınırlı sayıda çalışmanın bulunduğu, çok ülkeli karşılaştırmalı analizlerin ise yeterince gelişmediği görülmektedir. Bu yönüyle çalışma, şeriat uyumu, düzenleyici farklılıklar ve dijital dönüşüm gibi güncel konuları bütüncül bir yaklaşımla irdelerek özgün ve kapsamlı bir değerlendirme sunmakta; katılım bankacılığı alanındaki akademik tartışmalara yeni bir perspektif kazandırmaktadır.

1. Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı, faiz (riba) yasağını esas alan ve finansal aracılık işlevini risk paylaşımı, kâr-zarar ortaklığı ve varlık temelli işlemler aracılığıyla gerçekleştiren bir bankacılık modelidir. Bu sistem, İslami finans ilkeleri çerçevesinde şekillenmiş olup, faizli işlemlerden uzak durmakta ve sermayenin üretken alanlarda değerlendirilmesini hedeflemektedir. Katılım bankaları, topladıkları fonları reel sektöre yönlendirerek elde edilen kazançları yatırımcılarla paylaşır ve bu yönüyle konvansiyonel bankacılıktan ayrılır (Khan & Bhatti, 2008).

Uygulamada en çok tercih edilen şeriat uyumlu finansal enstrümanlar arasında murabaha, mudaraba, müşaraka, icara ve sukuk yer alır (Usmani, 2002). Katılım bankacılığı, sadece faizsiz bir finansman modeli sunmakla kalmayıp; etik değerlere, şeffaflığa, sosyal sorumluluğa ve ekonomik kalkınmaya katkı sağlamayı amaçlayan bütüncül bir yaklaşım sergiler (Wilson, 2007). İslami Finansal Hizmetler Kurulu'na (IFSB) göre, bu sistem yalnızca dini hassasiyetleri olan bireyler için değil, aynı zamanda etik ilkelere dayalı alternatif bir finansal sistem arayanlar için de cazip bir yapıdır olmuştur. Sistem, finansal piyasaların istikrarına katkıda bulunabilecek niteliklere sahip olduğu gibi, kriz zamanlarında daha dirençli yapılar sunabilmektedir (IFSB, 2010).

Katılım bankacılığı, tarihi kökenlerini İslam'ın faiz (riba) yasağından almıştır. Modern anlamda ilk uygulamalarını 20. yüzyılın ortalarında göstermeye başlamıştır. Bu alandaki ilk deneyim, 1963 yılında Mısır'da Ahmed El Neccar'ın öncülüğünde kurulan Mit Ghamr Tasarruf Bankası'dır (Hasan, 2017). Bu banka, faizsiz esaslara göre halktan fon toplayarak küçük işletmelere finansman sağlamış, ancak siyasi nedenlerle kısa sürede kapatılmıştır. 1970'lerde Körfez ülkelerinde petrol gelirlerinin artmasıyla birlikte faizsiz bankacılık faaliyetlerine duyulan ilgi artmış; 1975'te Dubai Islamic Bank ve Islamic Development Bank (IDB) gibi kurumlar faaliyete geçmiştir (Karim, 2018). IDB'nin kuruluşu, İslami finansın uluslararası düzeyde tanınması ve kurumsallaşmasına önemli katkı sunmuştur (Warde, 2000).

1980 ve 1990'lı yıllarda Malezya, Pakistan, İran ve Sudan gibi ülkelerde devlet destekli İslami finans sistemleri geliştirilmiş; özellikle Malezya, sektörel standardizasyon, ürün çeşitliliği ve yasal altyapı açısından örnek teşkil eden bir model oluşturmıştır. Bu süreçte Bahreyn'de AAOIFI (1991) ve Malezya'da IFSB (2002) gibi uluslararası standart belirleyici kurumlar faaliyet göstermeye başlamıştır. 2000'li yıllarla birlikte, İslami finans ürünlerine yönelik küresel ilgi artmış; Birleşik Krallık, Almanya, Lüksemburg gibi Batılı ülkelerde katılım bankacılığına yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu gelişmeler, sektörün sadece Müslüman ülkelerle sınırlı kalmadan, küresel finans sistemine entegre olmasının önemli katkı sağlamıştır.

Günümüzde İslami finansal varlıkların büyüklüğü 3 trilyon ABD dolarını aşmış durumdadır. Bunun yaklaşık %70'ini katılım bankaları oluşturmaktadır. Dijital bankacılık, sürdürülebilir finans, yeşil sukuk gibi yenilikçi uygulamalar da sektörde ivme kazanmaya başlamıştır. Katılım bankacılığı, küresel finansal sistemde geleneksel modellere alternatif oluşturabilecek nitelikte, etik değerlere dayalı bir yapı sunmaktadır. Özellikle 2008 Küresel Finans Krizi sonrası, faiz temelli bankacılık sistemlerinin zafiyetleri daha görünür hale gelmiş; buna karşılık katılım bankacılığının reel varlık temelli, riskin taraflar arasında dağıtıldığı ve spekülasyon işlemlerden uzak duran yapısı dikkat çekmiştir. Bu bağlamda katılım bankacılığı, krizlere karşı daha dayanıklı bir model olarak öne çıkması nedeniyle alternatif finansal sistem içinde toplumsal tanınırlığı artmıştır.

Bugün katılım bankacılığı sadece İslam coğrafyasında değil; Avrupa, Amerika ve Güneydoğu Asya'daki finans merkezlerinde de faaliyet göstermektedir. Birleşik Krallık, İslami finansın Batı'daki en büyük merkezlerinden biri haline gelmesi buna en güzel örnektir. Malezya ve Körfez ülkeleri, kurumsal altyapı, ürün çeşitliliği ve regülasyon açısından sektörün öncüleri konumunda bulunmaktadır. Katılım bankacılığı sadece ekonomik değil, sosyal ve etik değer üretme potansiyeliyle de öne çıkmaktadır. Riskin tek taraflı aktarılmadığı ve kaynakların reel sektöre yönlendirildiği bu yapı, finansal kapsayıcılığı artırmakta, gelir dağılımında adaleti teşvik etmekte ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunmaktadır (Mirakhor, & Iqbal, 2007; Asutay, 2012). Ancak sistemin küresel etkinliğini ve tanınırlığını artırabilmesi için şeffaflık, hesap verebilirlik, denetim ve şeriat uyumunun standartlaştırılması gerekmektedir. Uluslararası arenada faaliyet gösteren katılım bankalarının bu dengeyi sağlayacak mekanizmalar geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu gelişimi başardıklarında finansal sistem içinde çok daha önemli bir noktaya gelebileceklerdir.

2. Katılım Bankacılığının Teorik Çerçevesi

Katılım bankacılığı, İslami finans ilkelerine dayanan bir finansal sistem olup, temelinde faizin (riba) yasaklanması ve ekonomik işlemlerin şeriat hükümleri doğrultusunda yürütülmesi yer almaktadır. Bu sistem, yalnızca faizi ortadan kaldırmakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik

ilişkilerde adaletin, risk paylaşımının ve reel varlık temelli finansmanın teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Katılım bankacılığı, İslam hukukunun (fıkıh) ekonomik hayata dair belirlediği ilkeler üzerine kuruludur. Bu temel ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Chapra, 2000):

- **Faiz Yasağı (Riba Yasağı):** Faizsiz bankacılığın en temel ilkesi, İslam dininde açıkça yasaklanan faizli işlemlerden kaçınılmasıdır. Riba, herhangi bir mal veya paranın, karşılıksız olarak zamanla artış göstermesi anlamına gelmektedir. Faizsiz bankacılık kurumları, mevduat toplama ve kredi verme işlemlerinde faiz uygulamamakta; bunun yerine kâr-zarar ortaklığı, ticaret ve kiralama gibi yöntemlerle gelir elde etmektedir.
- **Risk Paylaşımı:** Faizsiz bankacılıkta taraflar arasında risk paylaşımı esas alınır. Banka ile müşteri arasındaki ilişkide, kazanç da zarar da ortaklaşa üstlenilir. Bu bağlamda mudaraba (emek-sermaye ortaklığı) ve müşaraka (sermaye ortaklığı) gibi finansman yöntemleri kullanılarak, taraflar finansal sonuçları birlikte paylaşırlar.
- **Reel Ekonomiye Bağlılık:** Faizsiz bankacılık işlemlerinin temelinde reel varlıkların bulunması zorunludur. İşlemler, gerçek ekonomik faaliyetlere (ticaret, üretim, kiralama vb.) dayandırılmalı; spekülasyon ve soyut finansal işlemlerden kaçınılmalıdır. Bu ilke, finansal sistemin sürdürülebilirliğini ve ekonomik kalkınmayı desteklemeyi hedefler.
- **Şeriat Uygunluk:** Tüm işlemler, İslami hukuk (şariat) kurallarına uygun olmak zorundadır. Katılım bankalarında bu uyumu sağlamak amacıyla Şariat Danışma Kurulları (Shariah Boards) oluşturulmuştur. Bu kurullar, sunulan ürünlerin ve yapılan işlemlerin İslami ilkelere uygunluğunu denetlemektedir.
- **Ahlaki ve Sosyal Sorumluluk:** Faizsiz bankacılık, yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda sosyal adaletin ve ahlaki sorumluluğun bir aracı olarak görülmektedir. Bu çerçevede katılım bankaları, toplumsal refahı desteklemeyi, ekonomik fırsatlara erişimi artırmayı ve gelir dağılımında adaleti sağlamayı amaçlar.
- Katılım bankacılığı ile geleneksel bankacılık arasında çeşitli yapısal ve işleyiş farkları mevcuttur. Bu farklar, özellikle fon toplama ve kullandırma yöntemleri, risk yönetimi ve gelir elde etme şekilleri bakımından belirgindir. Aşağıdaki tabloda iki sistemin temel farkları özetlenmiştir:

Tablo.1 Geleneksel Bankacılık ile Katılım (İslami) Bankacılığı Arasındaki Temel Farklar

Kriter	Geleneksel Bankacılık	Katılım Bankacılığı
Faiz Kullanımı	Temel gelir kaynağı	Yasaktır
Fon Toplama	Mevduat ve faiz	Katılım hesapları
Fon Kullandırma	Faizli kredi	Kâr-zarar ortaklığı, murabaha
Risk Dağılımı	Risk banka üzerindedir	Müşteri ve banka arasında paylaşılır
Şeriat Uygunluk	Gerekli değildir	Şariat ilkelerine uygunluk esastır

Kaynak: T.C. Merkez Bankası (2021) Raporları

Katılım bankaları, finansal sistemde alternatif bir rol oynayarak özellikle faizsiz finansman talep eden birey ve kurumlara hizmet sunmaktadır. Bu sistem, finansal katılımı artırmakta, tasarrufları ekonomiye kazandırmakta ve reel sektörü destekleyen yatırım modelleriyle sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamakta ve üretimi desteklemektedir. Ayrıca, kriz dönemlerinde risk paylaşımına dayalı yapısı sayesinde daha dirençli bir finansal model sunmaktadır.

3. Katılım Bankacılığının Küresel Finansal Sistem İçindeki Yeri

Küresel finansal sistem, geleneksel bankacılık sisteminin belirleyici olduğu, sermaye hareketlerinin yoğunlaştığı ve finansal araçların çeşitlendiği dinamik bir yapıya sahiptir. Bu sistem içinde alternatif finansal modellerin, özellikle 2008 Küresel Finansal Krizi sonrasında daha fazla önem kazandığı görülmektedir (IMF, 2017). Alternatif finansal sistemler arasında yer alan İslami

finans ve onun en önemli unsuru olan katılım bankacılığı, faizsiz yapısı ve reel ekonomiye dayalı işlem esasları ile dikkat çekmektedir (Hasan, & Dridi, 2010)

Katılım bankacılığı, özellikle 1970’li yıllardan itibaren Orta Doğu merkezli gelişim göstermiş, 2000’li yıllarla birlikte Güneydoğu Asya, Afrika ve Avrupa gibi farklı coğrafyalara yayılmıştır. Bugün itibarıyla İslami finans sektörünün büyüklüğü 3 trilyon ABD dolarına yaklaşmakta olup, bu büyüklüğün yaklaşık %70’lik kısmı katılım bankaları üzerinden yönetilmektedir. Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Türkiye gibi ülkeler katılım bankacılığında öncü konumdadır.

Katılım bankaları, faiz karşılığı hassasiyet taşıyan bireylerin ve girişimcilerin finansal sisteme dâhil edilmesinde önemli bir araç işlevi görmektedir. Bu yönüyle katılım bankacılığı, finansal kapsayıcılığı artırmakta ve geleneksel bankacılık sistemine güven duymayan kesimlere ulaşarak finansal hizmetlere erişimi genişletmektedir. Ayrıca mikro finans uygulamaları, sosyal sorumluluk fonları (zekât, vakıf, sadaka vb.) ve girişim sermayesi modelleri ile sosyal finans alanında da etkili olmaktadır. Katılım bankacılığı, özellikle reel sektörle daha yakın ilişkisi, etik bankacılık vurgusu ve risk paylaşımına dayalı iş modelleri sayesinde küresel finansal sistemde farklılaşmaktadır. Ancak bu yapının küresel ölçekte daha yaygın hale gelmesinde bazı sınırlayıcı unsurlar bulunmaktadır:

- **Regülasyon eksiklikleri:** Uluslararası standartlara tam uyum sağlanamaması, finansal raporlama ve denetim farklılıkları sistemin büyümesini sınırlandırmaktadır
- **Ürün çeşitliliği yetersizliği:** Geleneksel bankacılıkla rekabet edebilecek nitelikte ürün ve hizmet geliştirme kapasitesi bazı bölgelerde sınırlıdır.
- **Şeriat uyumlu standart farklılıkları:** Farklı ülkelerdeki şeriat kurullarının yorum farklılıkları, işlemlerin evrensel uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır

Katılım bankacılığı, yapısı itibarıyla spekülâtif işlemlerden kaçınması, varlık-temelli finansman modelleri kullanması ve borçlanma yerine ortaklık ilişkilerini tercih etmesi sebebiyle küresel finansal istikrara katkı sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Bu durum, özellikle küresel kriz dönemlerinde alternatif bir finansal istikrar aracı olarak değerlendirilmesini sağlamıştır. 2008 Krizi sonrası dönemde, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar İslami finansın sistemik riskleri azaltma kapasitesine dikkat çekmişlerdir (IMF, 2017; World Bank, 2016).

Katılım bankacılığının küresel sistem içinde daha etkin bir aktör olabilmesi, uluslararası düzenleyici kurumlarla daha güçlü entegrasyon, finansal inovasyonlara açıklık ve şeffaflık düzeyinin artırılması ile mümkün olacaktır. Ayrıca ESG (çevresel, sosyal, yönetim) ilkeleriyle uyumlu yapısı sayesinde sürdürülebilir finans gündeminde daha fazla yer bulması beklenmektedir. Dijital bankacılık, fintech çözümleri ve blockchain tabanlı katılım finans araçlarının gelişimi de bu süreci destekleyecektir.

4. Seçilmiş Ülke Uygulamaları

4.1 Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Türkiye’de katılım bankacılığı, 1980’li yılların ortasında “özel finans kurumları” adı altında faaliyete başlamıştır. Bu kurumların kuruluş amacı, faizsiz bankacılık prensiplerine göre çalışan finansal aracı kuruluşlar olarak tasarlanmasıdır. İlk özel finans kurumu 1985 yılında Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.’nin kuruluşuyla faaliyetlerine başlamıştır. Aynı yıl içinde Faisal Finans Kurumu da sektöre katılmıştır (Yüce, 2012). Bu kurumlar, geleneksel bankalardan farklı olarak faizsiz işlem ilkelerine uygun şekilde fon toplamakta ve fon kullanmaktadır.

2005 yılında Bankacılık Kanunu’nda yapılan düzenlemeyle, özel finans kurumlarının yasal statüleri güçlendirilmiş ve bu kurumlara “katılım bankası” unvanı verilmiştir. Böylece, katılım bankaları da diğer mevduat ve kalkınma-yatırım bankaları ile aynı düzenleyici çerçeveye tabi tutulmuştur.

Tablo 2: Türkiye’de Katılım Bankalarının Yıllara Göre Sektör Payı (%)

Yıl	Toplam Banka Sayısı	Katılım Bankası Sayısı	Katılım Bankacılığı Aktif Payı (%)
2005	48	4	2,4%
2010	49	4	4,3%
2015	52	5	5,1%
2020	53	6	7,2%
2024*	54	6	8,5%

Kaynak: *2024 verileri BDDK ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği tahminlerinden alınmıştır.

Türkiye’de katılım bankacılığı sektörü, BDDK tarafından denetlenmekte ve TMSF kapsamına alınmış bulunmaktadır. Hâlihazırda faaliyette bulunan katılım bankaları arasında Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Emlak Katılım Bankası, Türkiye Finans Katılım Bankası, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım gibi kamu ve özel sektör bankaları yer almaktadır. Bu bankalar, mudâra, müşâra, murabaha, icâre ve sukuk gibi İslami finans araçlarını kullanarak faaliyet göstermektedirler (Yılmaz & İçke, 2021).

Türkiye’de katılım bankacılığı sektörü, kamu bankalarının sektöre dâhil olmasıyla birlikte daha güçlü bir büyüme ivmesi yakalamıştır. Özellikle dijitalleşme, ESG uyumlu finansal ürünlerin geliştirilmesi ve genç nüfusun finansal hassasiyetlerinin dikkate alınmasıyla birlikte sektörün orta ve uzun vadede daha büyük bir paya ulaşması beklenmektedir. Cumhurbaşkanlığı 11. Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında, katılım bankacılığı sektörünün bankacılık sektörü içindeki payının %15’e çıkarılması hedeflenmiştir.

4.2. Malezya’da Katılım Bankacılığı

Malezya, küresel ölçekte İslami finansın kurumsallaşmasında ve geliştirilmesinde öncü ülkelerden biridir. Hem devlet politikaları hem de düzenleyici kurumların desteğiyle Malezya, katılım bankacılığı konusunda örnek bir yapı oluşturmuştur.

Malezya’da katılım bankacılığı 1983 yılında Bank Islam Malaysia Berhad’in (BIMB) kurulmasıyla başlamıştır. Bu banka, Malezya İslami Bankacılık Kanunu (Islamic Banking Act) çerçevesinde faaliyete geçmiş ve ülkenin ilk İslami bankası olmuştur. 1997 yılında ikinci İslami banka olan Bank Muamalat Malaysia kurulmuş, 2004 yılından itibaren ise konvansiyonel bankalara da İslami pencereler açarak faaliyet gösterme izni verilmiştir. Böylece hibrit yapılar oluşmuş ve sektör büyüme hızını artırmıştır (Dusuki, & Abdullah, 2007)

Malezya’da İslami finansal sistemi düzenleyen başlıca kurumlar şunlardır:

- **Bank Negara Malaysia (BNM):** Merkez bankası olup, İslami bankacılığın lisanslanması ve denetlenmesinden sorumludur.
- **Shariah Advisory Council (SAC):** BNM bünyesinde faaliyet gösteren bu konsey, ülkedeki tüm İslami finans kuruluşlarının uyacağı şeriat esaslarını belirler.
- **Securities Commission Malaysia (SC):** Sermaye piyasalarında İslami menkul kıymetler (sukuk) ve diğer ürünlerin düzenlenmesinden sorumludur.

Bu yapı sayesinde Malezya’da hem hukuki hem şeri hukuka uygunluk sağlanmakta, sektörde güvenilirlik ve sürdürülebilirlik desteklenmektedir. Malezya’daki katılım bankacılığı sistemi, tam teşekküllü İslami bankalar, İslami pencere (window) uygulamaları ve dijital İslami bankacılık girişimlerinden oluşmaktadır. 2023 yılı itibarıyla Malezya’da faaliyet gösteren tam lisanslı İslami bankaların sayısı 16’dır. Faaliyet Gösteren Başlıca Katılım Bankaları; Bank Islam Malaysia, CIMB Islamic Bank, Maybank İslami, RHB Islamic Bank, HSBC Amanah Malaysia bankalarıdır. Bu bankalar, mudâra, müşâra, murabaha, ijara, istisna ve sukuk gibi İslami finansal ürünler sunmaktadır.

Genel değerlendirme sonucu baktığımızda Malezya, katılım bankacılığı alanında dünyada öncü konumdadır. Kurumsal çerçevesi, düzenleyici yapısı ve inovasyona açıklığı sayesinde İslami finansın sürdürülebilir büyümesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu sistem, sadece dini hassasiyetleri olan bireyler için değil, etik ve risk paylaşımı temelli bir alternatif finans modeli olarak tüm dünya için ilgi çekici hale gelmektedir.

4.3 Suudi Arabistan'da Katılım Bankacılığı

Suudi Arabistan, hem İslami finansın doğduğu coğrafya hem de İslam'ın kutsal mekânlarına ev sahipliği yapması nedeniyle İslami finansın kalbi olarak kabul edilir. Ülkedeki bankacılık sisteminin büyük bölümü İslami esaslara uygun şekilde yapılandırılmıştır. Suudi Arabistan, İslami bankacılıkta hem ölçek hem ürün çeşitliliği bakımından küresel lider konumundadır.

Suudi Arabistan'da katılım bankacılığı, 1975 yılında Al Rajhi Bank'ın kurulmasıyla resmen başlamıştır. Bu banka, yalnızca İslami finans ilkelerine göre faaliyet gösteren ilk büyük banka olmuştur (Al-Jarhi & Iqbal, 2001). 1980'li yıllardan itibaren katılım bankalarının sayısı artmış ve 2000'li yıllarda daha kurumsal ve denetimli bir yapı gelişmiştir (Iqbal, & Molyneux, 2005). Suudi Arabistan'daki bankacılık sistemi geleneksel ve İslami bankaları ayrı olarak sınıflandırmamakta; birçok banka karma (dual) yapı altında faaliyet göstermektedir. Ancak İslami bankacılığın sektördeki ağırlığı oldukça fazladır ve 2023 yılı itibarıyla toplam bankacılık varlıklarının yaklaşık %75'inin İslami finans ilkelerine uygun olduğu bildirilmektedir. Suudi Arabistan'da bankacılık ve finans sektörü şu kurumlarca düzenlenmektedir:

- **Suudi Merkez Bankası (SAMA):** Bankacılık lisansları, denetim ve raporlama düzenlemelerinden sorumludur. İslami bankalar için özel bir şeriat düzenleme kurumu yoktur; her banka kendi Şeriat Denetim Kurulu'na sahiptir.
- **Suudi Sermaye Piyasası Kurulu (CMA):** Sermaye piyasaları, sukuk ve yatırım ürünlerinin düzenlenmesinden sorumludur.
- **Suudi Arabistan İslami Bankacılık Derneği:** Endüstri standardizasyonu ve şeriat uyumu konusunda tavsiye sunar.

Her ne kadar merkezi bir "ulusal şeriat konseyi" bulunmasa da, uygulamada AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) ve IFSB gibi kurumların standartları referans alınmaktadır. Başlıca Katılım Bankaları: Al Rajhi Bank, Alinma Bank, Bank AlJazira, Al Bilad Bank, National Commercial Bank (NCB) bankalarıdır (Al-Jarhi & Iqbal, 2001). Bu bankalarda sunulan ürünler arasında şunlar yer almaktadır:

- **Finansman ürünleri:** Murabaha, Ijara, Mudaraba, Musaraka
- **Tasarruf ve yatırım ürünleri:** Katılım hesapları, sukuk, şeriata uygun yatırım fonları
- **Tüketici finansmanı:** Taşıt kredisi, konut finansmanı, kartlı sistemler
- **Kurumsal finansman ve proje finansmanı:** Enerji, inşaat ve altyapı projeleri için sukuk destekli fonlama modelleri

Suudi Arabistan'da katılım bankacılığı, sadece finansal değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir tercih olarak da güçlü bir konuma sahiptir. Ülkenin sahip olduğu ekonomik büyüklük, doğal kaynak geliri ve İslami hassasiyetler, bu finansal modelin gelişimini desteklemektedir. Ancak sistemin daha şeffaf, inovatif ve standartlaşmış hale gelmesi için sürdürülebilir reformlara ve uluslararası uyuma ihtiyaç duyulmaktadır.

4.4 Birleşik Krallık'ta Katılım Bankacılığı

Küresel olarak İslami finans sektörünün yükselişiyle birlikte, Batı ülkelerinde de bu finansal sistemin etkisi artmış ve Birleşik Krallık, bu alanda öncü bir merkez hâline gelmiştir. Özellikle Londra, hem İslami bankacılık hem de sukuk (İslami bono) piyasalarında önemli bir merkez olarak

dikkat çekmektedir. Birleşik Krallık'ta katılım bankacılığı faaliyetleri 1980'li yıllarda başlamış, 2004 yılında ise ilk tam teşekküllü İslami banka olan Islamic Bank of Britain (IBB) faaliyete geçmiştir. IBB, daha sonra Al Rayan Bank adını alarak sektördeki faaliyetlerini sürdürmüştür. Bu gelişmeleri takiben, Bank of London and the Middle East (BLME), QIB UK ve Gatehouse Bank gibi kurumlar da pazara giriş yapmıştır. Bu bankalar, hem bireysel hem kurumsal müşterilere şeriat uyumlu ürün ve hizmetler sunmaktadır (Wilson, 2012).

Birleşik Krallık'ta katılım bankaları, geleneksel bankalarla aynı düzenleyici yapıya tabidir ve Financial Conduct Authority (FCA) ile Prudential Regulation Authority (PRA) tarafından denetlenmektedir. Ancak şeriat uyumu açısından her bankanın ayrıca bir Shariah Supervisory Board (Şeriat Danışma Kurulu) bulunmaktadır. Bu kurullar, bankacılık işlemlerinin İslami prensiplere uygunluğunu denetler. 2006 yılında İngiltere Hazinesi (HM Treasury), İslami finansın gelişimini desteklemek amacıyla özel bir birim kurmuştur. Bu sayede İslami finansın önündeki yasal ve vergisel engellerin kaldırılması sağlanmış, İngiltere'nin bu alanda küresel bir merkez hâline gelmesi hedeflenmiştir (HM Treasury, 2014).

Birleşik Krallık'ta katılım bankacılığı, yalnızca Müslüman nüfusa değil, etik yatırım ve sürdürülebilirlik arayışındaki daha geniş bir müşteri kitlesine de hitap etmektedir. Bu durum, katılım bankacılığını "etik bankacılık" kategorisinde değerlendirilen modellerle ortak zeminde buluşturmaktadır. Ayrıca, bu sistem sayesinde:

- •Müslüman toplumun finansal kapsayıcılığı artırılmakta,
- •Londra, küresel İslami finans merkezi olarak konumlanmakta,
- •Sermaye piyasalarında çeşitlilik sağlanmakta,
- •İngiliz ekonomisi alternatif yatırım kanallarıyla desteklenmektedir.

Birleşik Krallık, İslami finans için rekabetçi bir ortam sunmak adına düzenleyici reformlar, akademik iş birlikleri ve sektörel destek mekanizmalarıyla pozisyonunu güçlendirmeye devam etmektedir. 2021 itibarıyla İngiltere Hazinesi, ikinci kez sukuk ihracı gerçekleştirmiş ve bu piyasaya olan desteğini sürdürmüştür. Ayrıca, fintech tabanlı İslami finans çözümleri ve dijital katılım bankacılığı uygulamaları önümüzdeki dönemin temel odak alanları olarak görülmektedir (HM Treasury, 2021).

4.5 Endonezya'da Katılım Bankacılığı

Dünyanın en kalabalık Müslüman nüfusuna sahip ülkesi olan Endonezya, İslami finans ve özellikle katılım bankacılığı alanında önemli bir potansiyele sahiptir. Endonezya'da katılım bankacılığı (Sharia banking), 1990'lı yıllardan itibaren gelişmeye başlamış, 2000'li yıllarda yasal altyapının güçlenmesiyle kurumsal ve finansal olarak ciddi bir ivme kazanmıştır. Bu gelişmeler, Endonezya'yı Malezya ile birlikte Güneydoğu Asya'nın İslami finans merkezlerinden biri hâline getirmiştir.

Endonezya'da katılım bankacılığı faaliyetleri ilk kez 1992 yılında kurulan Bank Muamalat Indonesia (BMI) ile başlamıştır. Bu banka, özel sektör girişimi ve hükümet desteğiyle İslami bankacılık prensipleri doğrultusunda kurulmuştur. Takip eden yıllarda, konvansiyonel bankaların şube düzeyinde katılım bankacılığı hizmeti vermesine de izin verilmiş, böylece sistem hibrit bir yapı kazanmıştır. 2008 yılında kabul edilen İslami Bankacılık Kanunu (Law No. 21/2008) ile birlikte katılım bankacılığı için bağımsız bir yasal çerçeve oluşturulmuş ve sektörün gelişimi hız kazanmıştır. Bu yasa ile İslami bankaların kurulumu, faaliyetleri ve denetimi net şekilde tanımlanmıştır. Endonezya'da İslami finans sektörü üç ana yapıda faaliyet göstermektedir:

- •Tam teşekküllü katılım bankaları (BUS-Bank Umum Syariah)
- •Katılım bankacılığı penceresi (UUS-Unit Usaha Syariah)

- Katılım temelli kırsal bankalar (BPRS-Bank Perkreditan Rakyat Syariah)
- 2023 yılı itibarıyla Endonezya’da 12 adet tam teşekküllü katılım bankası, yaklaşık 20’den fazla UUS ve 160’tan fazla BPRS faaliyet göstermektedir. Endonezya’da katılım bankacılığı sektörünü düzenleyen ve denetleyen başlıca kurumlar şunlardır:
- Finansal Hizmetler Otoritesi (OJK - Otoritas Jasa Keuangan): Bankacılık faaliyetlerinin denetimi ve lisanslanmasından sorumludur.
- Ulusal Şeriat Konseyi (DSN-MUI): Banka ürün ve hizmetlerinin İslam hukukuna uygunluğunu değerlendirir.
- Endonezya Merkez Bankası (Bank Indonesia): Para politikası ve likidite yönetimi araçlarını geliştirir; katılım bankalarına özel enstrümanlar sunar.

Bu çok katmanlı yapı, hem düzenleyici güvence hem de şeriat uygunluğu açısından kurumsal bir denge sağlamaktadır. Ayrıca, 2021 yılında devlet destekli birleştirme sonucunda kurulan Bank Syariah Indonesia (BSI), ülkenin en büyük katılım bankası konumuna gelmiştir ve dijital bankacılıkta da öncü rol oynamaktadır. Katılım bankacılığı, Endonezya’nın "2030 İslami Finans Master Planı" çerçevesinde stratejik büyüme alanlarından biri olarak tanımlanmıştır. Bu stratejik adımlar, Endonezya’nın küresel İslami finans merkezlerinden biri olma hedefini desteklemektedir.

5. Katılım Bankacılığı: Ülkelerarası Karşılaştırmalı Analiz

Katılım bankacılığı, İslami finans ilkelerine dayanan, faizsiz bankacılık anlayışını benimseyen ve risk paylaşımını esas alan bir finansal modeldir. Son yıllarda yalnızca Müslüman ülkelerde değil, Batı’da da artan bir ilgiyle karşılanmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Birleşik Krallık’ta katılım bankacılığı uygulamaları yasal çerçeve, sektör büyüklüğü, finansal araçlar, düzenleyici yapı ve toplumsal etkiler açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir.

Tablo 3: Ülkeler Bazında Katılım Bankacılığı Yapıları

Ülke	İlk Kuruluş Yılı	Yasal Çerçeve	Düzenleyici Kurum(lar)	Katılım Bankası Sayısı	Pazar Payı (2023)
Türkiye	1985 (Albaraka Türk)	2005 Bankacılık Kanunu ile statü kazandı	BDDK, TKBB, SPK	6	%8,5
Malezya	1983 (Bank Islam)	2013 İslami Finansal Hizmetler Yasası	Bank Negara Malaysia	20+	%30+
Suudi Arabistan	1977 (Al Rajhi Bank)	Şeriat tabanlı genel bankacılık uygulamaları	SAMA, AAOIFI	30+	%65+
Endonezya	1992 (Bank Muamalat)	2008 İslami Bankacılık Kanunu	OJK, DSN-MUI	12 BUS, 160+ BPRS	%7
Birleşik Krallık	2004 (Islamic Bank of Britain)	2003 Finansal Hizmetler ve Piyasalar Yasası	FCA, PRA	5	< %1

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 4: Finansal Araçlar ve Ürün Çeşitliliği

Ülke	Kullanılan Başlıca Finansman Araçları	Ürün İnovasyonu
Türkiye	Murabaha, Mudaraba, İcâre, Sukuk	Orta düzeyde – dijitalleşme artıyor
Malezya	Tawarruq, Müşâraka, Sukuk, Takaful	Yüksek düzeyde – küresel öncülük
Suudi Arabistan	Murabaha, İjara, Istisna, Sukuk	Geleneksel – büyük hacimli işlemler
Endonezya	Wadiah, Mudaraba, BPRS mikrofinans	Yüksek sosyal kapsayıcılık
Birleşik Krallık	Murabaha, İjara, Islamic mortgage	Yenilikçi – batı sistemine entegrasyon güçlü

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 5: Sosyo-Ekonomik Etki ve Finansal Kapsayıcılık

Ülke	Finansal Kapsayıcılık Etkisi	Hedef Kitle
Türkiye	Dini hassasiyeti olan bireyler sisteme kazandırılıyor	Orta sınıf, KOBİ
Malezya	Tüm finansal sistemle entegre, KOBİ ve bireysel segment güçlü	Tüm toplum
Suudi Arabistan	Ana finans sistemi zaten İslami; finansal kapsayıcılıkta sınırlı fark	Genel nüfus
Endonezya	Vakıf, zekât ve mikro finansla sosyal etkisi yüksek	Alt gelir grupları
Birleşik Krallık	Müslüman azınlık odaklı – kapsayıcı fakat sınırlı yaygınlık	Müslüman göçmenler, yatırımcılar

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 6: Karşılaşılan Zorluklar

Ülke	Başlıca Sorunlar
Türkiye	Ürün çeşitliliği eksikliği, şeriat uyumu standardı eksikliği
Malezya	Bazı ürünlerde şeriat tartışmaları, doygunluk seviyesi
Suudi Arabistan	Şeffaflık eksikliği, uluslararası raporlama zayıf
Endonezya	Finansal okuryazarlık zayıf, kırsal erişim sınırlı
Birleşik Krallık	Yüksek düzenleyici maliyet, düşük pazar payı

Tablo 7: Seçilen Ülkelerin Karşılaştırmalı Performans Tablosu

Ülke	Küresel Pazar Payı (%)	Sektör Payı (Ulusal)	Aktif Büyüklük	Büyüme Hızı (2022–2023)	Kârlılık ve Sermaye Yapısı
Suudi Arabistan	%25	%100 (tümü İslami)	868 milyar USD	Orta (yaklaşık %10)	Güçlü, enerji sektörü destekli
Malezya	%21	%31	330 milyar USD	Yüksek (yaklaşık %14)	İstikrarlı ve sağlam sermaye oranları
Türkiye	%3	%8.5	100 milyar USD	Yüksek (yaklaşık %20)	Gelişmekte, kamu desteği etkili
Endonezya	%7	%6.5	80 milyar USD	Yüksek (yaklaşık %15)	Yeni yapılanma süreci, genç nüfus odaklı stratejiler
Birleşik Krallık	%0.5	< %1	6 milyar USD	Durağan (%2 civarı)	Niş pazar, sermaye tabanı sınırlı

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Tablo 8: Seçilen Ülkelerin Düzenleyici Yapısı

Ülke	Düzenleyici Kurum(lar)	Merkezi Şeriat Kurulu	Yasal Temel	Notlar
Türkiye	BDDK, TKBB	Yok	5411 sayılı Bankacılık Kanunu	Şeriat denetimi kurumsal düzeyde
Malezya	BNM, IFSA	Var (SAC)	IFSA 2013	Bağlayıcı ve merkezi şeriat yapısı
Suudi Arabistan	SAMA	Yok	Genel bankacılık mevzuatı	Uygulamada yüksek uyum, yasal ayırım yok
Endonezya	OJK, DSN-MUI	Var (DSN-MUI)	Dual sistem	Dini ve teknik düzenleyici ayrımı
Birleşik Krallık	FCA, PRA	Yok	Genel finansal düzenlemeler	Kurumsal bazlı denetim, merkezi otorite bulunmamaktadır

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Malezya, sistematik altyapısı ve inovasyon kapasitesi ile küresel bir merkez haline gelmiştir. Suudi Arabistan büyük sermaye gücüne rağmen şeffaflık ve çeşitlilikte sınırlıdır. Türkiye ise kamu bankalarının etkisiyle son yıllarda ivme kazanmış fakat şeriat uyumu ve toplumsal farkındalık gibi sorunlar sürmektedir. Endonezya, mikrofinans ve sosyal finans modeliyle dikkat çekerken; Birleşik Krallık, Batı'da İslami finansın kurumsal temsili açısından önemlidir.

Tablo 9: Seçilen Ülkelerin Karşılaştırmalı Performans Tablosu (2023 Verileri)

Ülke	Küresel Pazar Payı (%)	Varlık Büyüklüğü (Milyar USD)	Bankacılık Sektörü İçindeki Payı (%)	Yıllık Büyüme (%)	ROA (%)	ROE (%)	Notlar
Suudi Arabistan	25%	800	100%	8%	2,4%	17%	Tüm bankalar İslami; güçlü sermaye, devlet desteği
Malezya	21%	350	30%	10%	1,9%	13%	Hibrit regülasyon, yüksek inovasyon
Türkiye	3%	100	8,5%	12%	1,5%	12%	Devlet destekli büyüme, potansiyel yüksek
Endonezya	7%	120	10%	12%	1,2%	10%	Genç nüfus, dijitalleşme odaklı strateji
Birleşik Krallık	0,5%	7	<1%	5%	0,8%	6%	Niş pazar, diaspora ve yatırım ürünleri odaklı

Kaynak: İlgili ülkelerin Merkez Bankası verilerinden oluşturulmuştur.

Suudi Arabistan, %25'lik küresel pazar payı ile katılım bankacılığı sektöründe lider konumdadır. Ülkede faaliyet gösteren tüm bankalar İslami ilkelere uygun olarak faaliyet gösterdiğinden, sektörün büyüklüğü doğrudan İslami finansla özdeştir. 2023 yılı itibarıyla sektör varlıkları yaklaşık 800 milyar USD seviyesindedir. Return on Assets (ROA) oranı %2,4, Return on Equity (ROE) ise %17 seviyelerindedir. Sektör kârlı, istikrarlı ve devlet tarafından doğrudan desteklenmektedir (Arab News, 2024).

Malezya, %21'lik küresel pazar payı ile sektörde ikinci sıradadır. Katılım bankacılığı, toplam bankacılık sisteminin yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. 2023 yılı itibarıyla toplam varlık büyüklüğü 350 milyar USD'yi aşmıştır. Sektör yıllık ortalama %10 büyüme göstermektedir. ROA %1,9; ROE ise %13 civarındadır. Malezya'nın hibrit regülasyon modeli ve yüksek finansal inovasyon kapasitesi performansı artırmaktadır (Fitch Ratings, 2025).

Türkiye'de katılım bankacılığı sektörü gelişme aşamasındadır ve küresel pazarın %3'üne sahiptir. 2023 yılı sonu itibarıyla sektörün toplam aktif büyüklüğü 100 milyar USD'ye yaklaşmıştır. Toplam bankacılık sistemi içindeki payı %8,5'tir. Türkiye'de sektörün ROA'sı %1,5; ROE'si ise %12 civarındadır. Devlet destekli bankaların kurulması ve mevzuat gelişmeleri sektöre ivme kazandırmıştır (Otoritas, 2023).

Endonezya, yaklaşık %7'lik küresel pazar payı ile Güneydoğu Asya'da hızla büyüyen bir katılım bankacılığı merkezidir. Toplam sektör varlıkları yaklaşık 120 milyar USD düzeyindedir. Sektörün büyüme oranı son 5 yılda ortalama %12'dir. ROA %1,2; ROE %10'dur. Genç nüfus, dijital finansal araçlara olan ilgi ve devlet stratejileri büyümeyi desteklemektedir (Otoritas, 2023).

Birleşik Krallık, %0,5'lik düşük küresel pazar payına rağmen Batı dünyasında katılım bankacılığı için öncü bir örnek oluşturmaktadır. Ülkede faaliyet gösteren İslami bankalar, toplam sistemin %1'inden azına sahiptir. 2023 itibarıyla toplam varlık büyüklüğü 7 milyar USD

civarındadır. ROA %0,8; ROE ise %6 seviyesindedir. Pazar, büyük ölçüde Müslüman diasporaya ve İslami finans yatırım ürünlerine odaklıdır.

Katılım bankacılığı sektörünün performansı ülkeler arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. Suudi Arabistan ve Malezya gibi ülkeler güçlü düzenleyici yapı ve yüksek piyasa penetrasyonu sayesinde küresel liderliği paylaşmaktadır. Türkiye ve Endonezya, büyüme potansiyeli yüksek, gelişmekte olan pazarlar olarak öne çıkmaktadır. Birleşik Krallık ise sınırlı ama stratejik bir niş piyasada faaliyet göstermektedir. Bu ülkelerin performans farklılıkları; düzenleyici yapıların etkinliği, finansal teknolojilere uyum, şeriat uyumu mekanizmaları ve devlet destekleriyle doğrudan ilişkilidir.

Katılım bankacılığı, İslami finans ilkelerine dayanan ve faizsiz işlem esasına göre çalışan bir finans modelidir. Dünya genelinde Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkeler başta olmak üzere, farklı düzenleyici ortamlarda gelişimini sürdüren bu model, hem finansal kapsayıcılığı artırma hem de etik finans alternatifleri sunma açısından dikkat çekmektedir.

Tablo 10: Seçilen Ülkelerin Karşılaştırmalı Başarı Faktörleri Analizi

Ülke	Düzenleyici Yapı	Şeriat Uyumu	Devlet Desteği	Finansal İnovasyon	Uluslararası Entegrasyon
Malezya	BNM, IFSA, SAC	Yüksek (Merkezi SAC)	Güçlü	Yüksek (dijital entegrasyon)	AAOIFI, IFSB, IDB üyeliği
Suudi Arabistan	SAMA, Şeriat Kurulları	Yüksek	Güçlü	Orta	AAOIFI ve IFSB uyumlu
Türkiye	BDDK, TKBB, ŞDK'lar	Orta (Parçalı yapı)	Güçlü (devlet bankaları)	Gelişmekte	Kısmi uyum, gelişmekte
Endonezya	OJK, DSN-MUI	Yüksek (ulusal kurullar)	Orta	Orta-Yüksek (mobil ağırlıklı)	Gelişmekte
Birleşik Krallık	FCA, PRA	Orta	Zayıf (niş segment)	Düşük	Sınırlı

Kaynak: İlgili ülkelerin raporlarından oluşturulmuştur.

Tablo 11: Seçilen Ülkelerin İslami Finans Altyapısının Karşılaştırmalı Analizi

Ülke	Regülasyon Sorunları	Toplumsal Farkındalık	Ürün Çeşitliliği	Yatırımcı Tabanı	Likidite ve İkincil Piyasa
Malezya	Tutarlı ve açık	Yüksek	Geniş	Geniş	Gelişmiş sukuk piyasası
Suudi Arabistan	Şeriat farklılıkları	Orta	Geniş	Geniş	Gelişmiş
Türkiye	Parçalı yapı, şeffaflık sorunu	Orta	Sınırlı	Orta	Gelişmekte
Endonezya	Şeriat otoritesi çoklu, bölgesel farklar	Orta	Orta	Orta	Gelişmemiş
Birleşik Krallık	Uyum eksikliği, sınırlı yasa çerçevesi	Düşük	Sınırlı	Dar (diaspora)	Sınırlı

Kaynak: İlgili ülkelerin raporlarından oluşturulmuştur.

Başarı faktörleri açısından Malezya ve Suudi Arabistan, güçlü düzenleyici çerçeveleri, merkezi şeriat uyum yapıları, devlet desteği ve uluslararası standartlara uyumları sayesinde ön plana çıkmaktadır. Türkiye ve Endonezya gelişim sürecinde olan pazarlar olarak karşımıza çıkmakta;

inovasyon ve dijitalleşme açısından umut vadederken, regülasyon uyumu ve ürün çeşitliliğinde yapısal eksiklikler taşımaktadır. Birleşik Krallık ise sınırlı bir yasal zemin, düşük toplumsal farkındalık ve niş bir pazarla temsil edilmektedir. Yapısal engeller bağlamında, ülkelerin karşılaştığı sorunlar farklılık göstermektedir. Malezya, gelişmiş yapısıyla örnek teşkil ederken; Türkiye ve Endonezya gibi ülkelerde regülasyon uyumu, ürün çeşitliliği ve likidite alanında ciddi iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ülkelerin sürdürülebilir başarıya ulaşabilmesi, düzenleyici reformlar, finansal inovasyon yatırımları ve kamuoyu bilinci artırımı gibi stratejilere bağlıdır.

Katılım bankacılığı, İslami finans ilkelerine dayalı olarak faaliyet gösteren ve faizsiz finansman modelleri ile öne çıkan bir sistemdir. Bu sistemin başarısı yalnızca finansal düzenlemelere değil, aynı zamanda ülkelerin kültürel kabulleri ve ekonomik yapıları ile doğrudan ilişkilidir. Bu çalışma, Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Birleşik Krallık örnekleri üzerinden kültürel ve ekonomik dinamiklerin katılım bankacılığı üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı biçimde analiz etmektedir.

Tablo 12: Kültürel Dinamiklerin Analizi

Ülke	Dini ve Kültürel Yapı	Toplumsal Kabul Düzeyi
Malezya	Resmî din İslam, çok kültürlü toplum yapısı	Yüksek; devlet politikası ile uyumlu
Suudi Arabistan	İslam'ın sıkı uygulanışı, teokratik sistem	Doğal ve güçlü kabul
Türkiye	Laik sistem, muhafazakâr eğilimli kesimler	Orta düzeyde, bilgi eksiklikleri mevcut
Endonezya	İslam çoğunlukta, yerel kültür etkili	Bölgesel farklılıklar mevcut
Birleşik Krallık	Seküler toplum, Müslüman azınlık	Düşük; niş pazar yapısı

Tablo 13: Ekonomik Dinamiklerin Analizi

Ülke	Ekonomik Göstergeler	Katılım Bankacılığına Etkisi
Malezya	Orta-üst gelirli ekonomi, finansal teknoloji gelişmiş	Destekleyici ortam, inovasyona açık
Suudi Arabistan	Petrol bazlı güçlü ekonomi	Devlet destekli büyük ölçekli yapı
Türkiye	Ekonomik dalgalanmalar, yüksek enflasyon	Risk algısı yüksek, büyüme devlet destekli
Endonezya	Gelişmekte olan ekonomi, genç nüfus	Dijitalleşme ile potansiyel taşıyor
Birleşik Krallık	Gelişmiş ekonomi, güçlü finansal merkez	Sınırlı büyüme, düzenleme eksikleri var

Malezya ve Suudi Arabistan, kültürel meşruiyet ve ekonomik istikrar bakımından katılım bankacılığı için en elverişli ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Türkiye ve Endonezya, kültürel kabulde belirli bir düzeye ulaşmış olsalar da ekonomik kırılganlıklar ve düzenleyici engeller nedeniyle sınırlı büyüme göstermektedir. Birleşik Krallık'ta ise kültürel farkındalık eksikliği ve Müslüman nüfusun azlığı bu alanda niş bir yapı oluşturmuştur. Katılım bankacılığı uygulamalarında başarı, yalnızca şeriat uyumlu ürünlerin varlığına değil; aynı zamanda o ürünlerin toplum tarafından kabul görmesine, benimsenmesine ve ekonomik ortamın elverişli olmasına bağlıdır. Bu bağlamda, her ülkenin kendi kültürel ve ekonomik koşullarına göre özgün stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Bu strateji geliştirme doğru olarak planlandığında bu alanda önemli mesafeler alınabilmektedir. Malezya gibi çok kültürlü ve inovasyona açık modeller, diğer ülkeler için örnek teşkil etmektedir.

6. Bulguların Değerlendirilmesi

Bu çalışmada elde edilen bulgular, düzenleyici yapının, şeriat uyumunun ve toplumsal bilinirliğin katılım bankacılığının başarısında kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Malezya

ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde güçlü bir düzenleyici altyapı ve şeriat uyumu ile sektörel büyüme teşvik edilmiştir. Türkiye ve Endonezya gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, düzenleyici yapılarındaki eksiklikler ve şeriat uyumu konusundaki sınırlamaları aşmak için daha fazla reform ve yapılandırmaya ihtiyaç duymaktadır.

Katılım bankacılığının istikrarı ve güvenilirliği açısından düzenleyici yapıların etkin gücü, ülkeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Malezya ve Suudi Arabistan, merkezi bir Şeriat Danışma Kurulu tarafından yönlendirilen güçlü düzenleyici yapılarla ön plana çıkmaktadır. Malezya'da Bank Negara Malaysia tarafından yayımlanan kapsamlı kılavuzlar ve şeriata uygunluk standartları, uygulamada yeknesaklık sağlamaktadır. Suudi Arabistan'da ise İslami finansın doğrudan devlet destekleri ile bütünleştiği bir yapı kurulmuştur.

Türkiye'de düzenleyici otorite olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) katılım bankalarına yönelik özel düzenlemeleri bulunmakla birlikte, şeriat uyumu konusunda henüz kurumsal bir Şeriat Danışma Kurulu oluşturulmamıştır. Bu durum, uygulamalar arasında farklılıklar doğurmakta ve yatırımcı güvenini olumsuz etkileyebilmektedir. Endonezya'da ise Ulusal Şeriat Kurulu (DSN-MUI), sektördeki şeriat uyumunu sağlarken, şeriat standartlarının uygulamaya aktarılmasında zaman zaman uyumsuzluklar görülmektedir. Birleşik Krallık'ta katılım bankacılığı, seküler hukuk sistemi içinde faaliyet göstermekte olup, Şeriat uyumu banka bazında bağımsız danışma kurulları ile sağlanmaktadır; bu durum, sistematik bir düzenleme eksikliğine yol açmakta ve sistemin gelişimine olumsuz etkileri olabilmektedir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen ülkeler arasında finansal ürün çeşitliliği açısından en gelişmiş katılım bankacılığı sisteminin Malezya ve Suudi Arabistan'da olduğu gözlemlenmiştir. Malezya, sukuk ihracı, murabaha, mudaraba ve ijarah gibi çeşitli finansal ürünlerle piyasada öncü bir konumda yer alırken, Suudi Arabistan da petrol gelirlerini değerlendirme politikaları doğrultusunda katılım finansman araçlarını yaygın şekilde kullanmaktadır.

Türkiye'de katılım bankacılığı kapsamında sunulan finansal ürünler, geleneksel bankacılık ürünlerine alternatif olarak geliştirilmiş olsa da, ürün çeşitliliği ve yenilikçilik açısından sınırlı bir yapı sergilemektedir. Sektörde en çok kullanılan araçlar genellikle murabaha ve kira sertifikaları etrafında yoğunlaşmakta; bu durum, ürün yelpazesinin daralmasına neden olmaktadır. Endonezya'da ise özellikle mikrofinans uygulamaları ve kırsal kalkınmaya yönelik finansal çözümler ön plana çıkmakta, ancak büyük ölçekli yatırım araçlarının gelişimi sınırlı kalmaktadır. Birleşik Krallık'ta ise İslami finans hizmetleri uluslararası standartlara uygun şekilde sunulsa da, bu hizmetler genellikle dar bir müşteri kitlesine hitap etmekte ve ürün çeşitliliği açısından daha dar kapsamlı bir finansal yapı ortaya koymaktadır.

Katılım bankacılığı sisteminin sosyo-ekonomik etkisi, incelenen ülkelerde farklı düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Malezya'da İslami finans, kalkınma hedeflerine entegre edilmiş; bu kapsamda özellikle kırsal bölgelerde finansal hizmet erişimi artırılmıştır. Suudi Arabistan'da ise yüksek petrol gelirleri ve devlet teşvikleri sayesinde katılım bankacılığı sisteminin ekonomik sisteme entegrasyonu güçlü olarak sağlanmıştır.

Türkiye'de son yıllarda KOBİ'lere ve bireysel yatırımcılara yönelik katılım bankacılığı ürünlerinin ve toplumsal bilinirliğinin artması sistemin finansal kapsayıcılık yönünü güçlendirmektedir. Endonezya, düşük gelir gruplarına yönelik mikrofinans ürünleriyle dikkat çekmektedir. Bu durum İslami finansın sosyal adalet anlayışıyla uyumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Birleşik Krallık'ta ise finansal kapsayıcılıktan çok, Müslüman nüfusa yönelik daha dar kapsamlı bir hizmet sunumu ön plana çıkmaktadır. Katılım bankacılığı uygulamalarının başarısı, ülkelerin kültürel yapıları ve dini yaşam tarzları ile doğrudan ilişkilidir. Malezya'da İslami finans, hem devlet politikaları hem de toplumun desteği ile güçlü bir zemine oturmuştur. Suudi Arabistan'da İslami ilkelerin ekonomik yaşamda doğal bir yer edinmiş olması, katılım bankacılığının sistematik olarak çok daha fazla güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Türkiye’de katılım bankacılığına yönelik toplumsal farkındalık artmakla birlikte, konvansiyonel bankacılık sisteminin hakimiyeti nedeniyle henüz istenilen oranda geniş kitleler tarafından tam anlamıyla benimsenmiş değildir. Endonezya’da benzer şekilde, toplumsal destek yüksek olmakla birlikte, uygulamada yeterli güvenin sağlanamaması sektörü sınırlamaktadır. Birleşik Krallık’ta ise kültürel farklar ve düşük şeriat duyarlılığı, katılım bankacılığına olan talebin sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Sonuç ve Öneri

Finans kuruluşları, reel ekonomi ile finansal sistemi arasında koordinasyon sağlayarak makroekonomik istikrarı sağlayan kuruluşlardır. Bankacılık sektörünün bu özelliği özellikle gelişmekte olan ülkeler için önem arz etmektedir. Çünkü gelişmekte olan ülkelerde finansal kurumların tam anlamıyla gelişmediği görülmekte ve bu yüzden finansal sistem bankacılık sektörü üzerine kurulu olmaktadır. Dolayısıyla bankacılık sektöründe bir sorun yaşanması ya da kriz gerçekleşmesi durumunda kriz ekonominin tamamına yayılmakta ve ciddi maliyetler ile sonuçlanabilmektedir (Sezal, 2020).

Katılım bankacılığı sektörü, dünya genelinde kurulduğu yıldan itibaren önemli bir alternatif finansal sistem olarak büyümeye devam etmektedir. Araştırmalarımızda da görülmüştür ki her ülkenin kendi ekonomik, kültürel, siyasi ve düzenleyici şartlarına bağlı olarak farklı dinamiklere sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle, ülke bazlı özelleştirilmiş stratejiler geliştirilmesi önemlidir. Düzenleyici reformlar, finansal ürün çeşitliliği, dijitalleşme, finansal okuryazarlık ve toplumsal bilinirlik gibi unsurlar, katılım bankacılığının gelişimini doğrudan etkileyecek önemli faktörlerdir. Katılım bankacılığının daha geniş bir kitlelere ulaşabilmesi ve dünya finansal sistemde daha güçlü bir yer edinmesi için, bu faktörlerin her biri üzerinde durulması ve kapsamlı bir strateji hazırlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada, katılım bankacılığı uygulamalarının farklı ülke örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Seçilen Türkiye, Malezya, Suudi Arabistan, Endonezya ve Birleşik Krallık örnekleri üzerinden yapılan değerlendirmeler, her ülkenin kendine özgü tarihsel, yasal, kültürel, dini ve ekonomik koşulları doğrultusunda katılım bankacılığı sistemlerini farklı biçimlerde şekillendirdiğini ve gelişim gösterdiğini ortaya koymuştur.

Elde edilen bulgular, özellikle Malezya ve Suudi Arabistan’ın İslami finansın kurumsallaşması ve ürün çeşitliliği bakımından ileri düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkiye’de ise 2015 yılından itibaren devlet desteğiyle katılım bankacılığında olumlu gelişmeler yaşanmakla birlikte, sistemin derinliği, toplumsal kabul ve tanınırlık düzeyi açısından halen geliştirilmeye açık olduğu görülmektedir. Endonezya’da mikrofinans yönüyle İslami bankacılık uygulamaları, sosyal adaleti önceleyen yapısı ile öne çıkmaktadır. Birleşik Krallık’ta ise daha dar kapsamlı ve dini azınlıklara hizmet sunan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeriat uyumu konusunda ülkeler arasında bariz farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Malezya ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde merkezi Şeriat Danışma Kurullarının bulunması, uygulamada tutarlılığı artırırken, Türkiye ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde banka bazlı danışma yapıları, uygulamalarda çeşitliliğe ve bazı alanlarda belirsizliklere neden olabilmektedir.

Finansal kapsayıcılık, sosyo-ekonomik etki, dini yaşam tarzı ve toplumun bilinç düzeyi gibi faktörler, katılım bankacılığı sistemlerinin başarısını doğrudan etkilemektedir. Katılım bankacılığının sadece dini motivasyonlarla değil, aynı zamanda etik bankacılık, risk paylaşımı ve sosyal adalet gibi unsurlarla da desteklenmesi katılım bankacılığının gelişmesinde önemli bir etkidir.

Bu çalışmanın sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda, hem Türkiye için hem de genel anlamda Dünya Katılım Bankacılığı sistemlerinin geliştirilmesine yönelik şu öneriler sunulabilir:

1. **Merkezi Şeriat Danışma Kurulu Kurulması:** Türkiye’de katılım bankacılığı sisteminin şeriat uyumu açısından daha güvenilir ve tutarlı bir yapıya kavuşturulması için, hem bu

sisteme özel kanuni alt yapısını kurmalı hem de Malezya ve Suudi Arabistan örneklerinde olduğu gibi, bağımsız ve merkezi bir Şeriat Danışma Kurulu oluşturulmalıdır.

2. **Ürün Çeşitliliğinin Artırılması:** Katılım bankacılığı ürünleri, sadece murabaha gibi kısa vadeli finansman yöntemlerine dayanmamalı; mudaraba, musharaka, sukuk gibi risk paylaşımına dayalı enstrümanların geliştirilmesi teşvik edilmelidir. Özellikle sukuk piyasasının derinleştirilmesi önem arz etmektedir.
3. **Finansal Okuryazarlık ve Farkındalık Çalışmaları:** Katılım bankacılığının doğru anlaşılması ve yaygınlaşması için toplumda İslami finans prensiplerine yönelik bilinçlendirme kampanyaları yürütülmeli; özellikle gençler ve KOBİ'ler hedeflenmelidir (Özdemir, 2021).
4. **Uluslararası Standartlara Uyum:** AAOIFI ve IFSB gibi uluslararası kurumların belirlediği muhasebe ve şeriat standartlarına uyum sağlanmalı, bu çerçevede düzenleyici kanuni çerçeve yeniden yapılandırılmalıdır.
5. **Kamu Politikalarının Entegrasyonu:** Türkiye'de kamu destekli projelerde katılım finans araçlarının daha etkin şekilde kullanılması teşvik edilmelidir. Özellikle TOKİ, KOSGEB gibi vatandaş eksenli proje çalışan kurumların İslami finansla entegre projeler geliştirmesi sağlanmalıdır.
6. **Sosyal Finans Mekanizmalarının Desteklenmesi:** Endonezya örneğinde olduğu gibi mikrofinans, zekât, vakıf gibi sosyal finans modelleri katılım bankacılığı sistemine entegre edilmeli, böylece sosyal etkisi yüksek bir finansal model oluşturulmalıdır (Arslan, 2020).
7. **İnsan Kaynağı ve Eğitim:** Katılım bankacılığı alanında uzman insan kaynağı ihtiyacı karşılanmalı, bu ihtiyaç planlanırken kadın erkek uzman sayıları da dikkate alınmalıdır. Çünkü bu finans sisteminde erkek çalışanlar daha ağırlıklıdır. Üniversitelerde İslami finans üzerine lisansüstü programlar yaygınlaştırılmalı ve sektörle iş birliği içinde sertifika programları oluşturulmalıdır. Sektör ve eğitim kuruları arasında işbirliği protokolleri yapılmalıdır.

Kaynakça

- Arab News. (2024). *Saudi Islamic banks positioned for robust growth amidst economic expansion: Fitch Ratings*. <https://www.arabnews.com/node/2538011/amp>
- Ariff, M. (2010). Islamic banking: A practical perspective. *Asian Economic Policy Review*, 5(1), 40–61. <https://doi.org/10.1111/j.2041-4196.2010.01044.x>
- Arslan, M. (2020). Mikrofinans ve sosyal finansın katılım bankacılığına entegrasyonu. *Journal of Islamic Finance*, 12(3), 89–104.
- Asutay, M. (2012). Conceptualising and locating the social failure of Islamic finance: Aspirations of Islamic moral economy vs. the realities of Islamic finance. *Asian and African Area Studies*, 11(2), 93–113.
- Avcı, T., & Aktaş, M. (2015). Katılım bankalarının kâr payı ödemeleri ile mevduat bankalarının faiz ödemelerinin birbirlerine yakın olmasının nedenlerinin araştırılması. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 41–51.
- Bank Muamalat. (n.d.). *Company profile of Bank Muamalat*. <https://www.bankmuamalat.co.id/index.php/en/company-profile-of-bank-muamalat/company-profile-of-bank-muamalat>
- BDDK. (2023). *Katılım bankacılığı sektörü raporu*. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu.

- Chapra, M. U. (2000). *The future of economics: An Islamic perspective*. The Islamic Foundation.
- Dusuki, A. W., & Abdullah, N. I. (2007). Maqasid al-Shariah, maslahah, and corporate social responsibility. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 24(1), 25–45.
- El-Gamal, M. A. (2006). *Islamic finance: Law, economics, and practice*. Cambridge University Press.
- Ernst & Young. (2020). Global Islamic banking report 2020. EY.
- Fitch Ratings. (2025, February 12). *Turkish Islamic banks maintain steady financial profiles as market shares fall*. <https://www.fitchratings.com/research/islamic-finance/turkish-islamic-banks-maintain-steady-financial-profiles-as-market-shares-fall-12-02-2025>
- Fitch Ratings. (2025, May 2). *Malaysian Islamic banks dashboard: 2025*. <https://www.fitchratings.com/research/banks/malaysian-islamic-banks-dashboard-2025-05-02-2025>
- Hasan, M., & Dridi, J. (2010). The effects of the global crisis on Islamic and conventional banks: A comparative study (IMF Working Paper No. 10/201). *International Monetary Fund*.
- HM Treasury. (2014). The UK government's approach to Islamic finance. Her Majesty's Treasury.
- HM Treasury. (2021). *UK sovereign sukuk 2021: A milestone for Islamic finance in the UK*. <https://www.gov.uk/government/publications/uk-sovereign-sukuk-2021>
- IFSB (Islamic Financial Services Board). (2023). *Islamic financial services industry stability report 2023*. Kuala Lumpur: IFSB.
- IMF. (2015). *Islamic finance: Opportunities, challenges, and policy options* (Staff Discussion Note No. 15/05). International Monetary Fund.
- IMF. (2017). Financial system stability assessment: Global financial stability report. International Monetary Fund.
- Iqbal, M., & Molyneux, P. (2005). Thirty years of Islamic banking: History, performance and prospects. Palgrave Macmillan.
- Islamic Financial Services Board (IFSB). (2010). *Islamic finance and global financial stability*. IFSB & Islamic Development Bank.
- Kahf, M. (2004). Islamic banks: The rise of a new power alliance of wealth and Shari'a scholarship. In *Proceedings of the Fifth Harvard University Forum on Islamic Finance* (pp. 1–10). Harvard University.
- Khan, M. F., & Bhatti, M. I. (2008). Islamic banking and finance: On its way to globalization. *Managerial Finance*, 34(10), 708–725. <https://doi.org/10.1108/03074350810891029>
- Laldin, M. A., & Furqani, H. (2022). Innovation in Islamic finance: Green sukuk and beyond. *Journal of Islamic Monetary Economics and Finance*, 8(2), 189–208.
- Mirakhor, A., & Iqbal, Z. (2007). An introduction to Islamic finance: Theory and practice. Wiley Finance.
- Otoritas Jasa Keuangan (OJK). (2023). *Indonesian Islamic financial development report 2023*. https://www.ojk.go.id/en/berita-dan-kegiatan/info-terkini/Documents/Pages/Indonesian-Islamic-Financial-Development-Report-LPKSI%202023/Indonesian%20Islamic%20Financial%20Development%20Report%202023_.pdf
- Özdemir, B. (2021). The role of awareness campaigns in promoting Islamic finance principles. *Journal of Islamic Economics and Banking*, 17(4), 45–60.

Sezal, L. (2020). 2018 Ağustos krizinin Türk bankacılık sektörüne etkisi. *Journal of Economics and Research*, 1(1), 17–32.

Sezal, L. (2023). *Bankalarda iç denetim ve risk yönetimi*. Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.

Usmani, M. T. (2002). *An introduction to Islamic finance*. Idaratul Ma'arif.

Warde, I. (2000). *Islamic finance in the global economy*. Edinburgh University Press.

Wilson, R. (2007). Making development assistance sustainable through Islamic microfinance. *IIUM Journal of Economics and Management*, 15(2), 197–217.

Wilson, R. (2012). Islamic finance in Europe. In M. Kuran (Ed.), *The Oxford handbook of Islam and politics* (pp. 391–407). Oxford University Press.

World Bank. (2016). *Islamic finance: A catalyst for shared prosperity?* Washington, DC: The World Bank Group.

Yılmaz, S., & İçke, B. (2021). Türkiye’de katılım bankacılığı uygulamaları ve gelişim süreci. *İslam İktisadi ve Finans Dergisi*, 7(2), 185–204. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5604157>